

Ewa Wieczorek

Informacja naukowa Biblioteki Główniej Akademii Medycznej w Łodzi

Forum Bibliotek Medycznych 1/1, 437-443

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

INFORMACJA NAUKOWA BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ AKADEMII MEDYCZNEJ W ŁODZI

Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Łodzi była jednostką ogólnouczelnianą pełniącą również funkcję naukowej biblioteki publicznej i wraz z Biblioteką Wydziału Farmaceutycznego oraz bibliotekami katedr tworzyła system biblioteczno-informacyjny Uczelni. Naczelnym zadaniem Biblioteki było stworzenie naukowego warsztatu pracy dla kadry naukowo-dydaktycznej, studentów, doskonalących się zawodowo pracowników służby zdrowia, poprzez zintegrowany system usług bibliecznych. Celem systemu jest optymalne zaspokojenie potrzeb informacyjnych użytkownika, umiejętne i pełne wykorzystanie możliwości technologicznych przy jednoczesnym usprawnieniu pracy bibliotekarza, a więc nowoczesna strategia rozwoju i zarządzania biblioteką.

Biblioteka AM w 1991 roku rozpoczęła eksploatację baz danych na dyskach CD-ROM zamykając tym samym etap tradycyjnego, bardzo pracochłonnego wykonywania kwerend poprzez przeszukiwanie drukowanych bibliografii medycznych – Index Medicus, Excerpta Medica, Current Contents itd. – jak również prób dostarczania zestawień tematycznych z systemu MEDLARS. W Oddziale Informacji Naukowej uruchomiono dwa lokalne stanowiska komputerowe (wyposażone w czytniki dysków kompaktowych i drukarki), na których udostępniano następujące bazy danych:

- Medline (1966–)
- Cancer (1984–)
- Excerpta Medica (1980–) 11 sekcji
- Word Research Database
- Drug Information Source. Option A (1970–)
- Toxline Plus (1985–)
- Meyler's Side Effects of Drugs
- Chem-Bank

Ogromne zainteresowanie i potrzeby środowiska w zakresie informacji o piśmiennictwie światowym (wykonano 1236 zestawień tematycznych udostępnionych w formie wydruku, bądź nagranych na dyskietkę, łącznie 204.798 pozycji bibliograficznych), jak też szeroka oferta tytułów baz u wydawców spowodowała, że w 1992 r. dokupiono dodatkowe bazy. Były to:

- Beilstein Current Facts in Chemistry
- Ulrich's International Periodicals

- Current Contents on Diskette with Abstracts (Life Sciences, Clinical Medicine) 1992–

Analiza wykorzystania przez użytkowników poszczególnych baz danych jak i możliwości finansowe Biblioteki spowodowały rezygnacje z zakupu części baz.

Momentem przełomowym dla rozwoju naszej Biblioteki był rok 1994, kiedy została przyłączona do internetu poprzez łącze stałe w ramach Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej (NASK) i otrzymała środki na zakup i instalację systemu ERL (Electronic Reference Library), udostępniającego informacje z baz danych Medline i Embase do innych jednostek organizacyjnych Uczelni za pomocą sieci komputerowej. Weszła także w skład Konsorcjum Łódzkich Bibliotek Naukowych, ubiegających się o grant w Mellon Foundation (USA) na zakupienie zintegrowanego kompleksowego systemu bibliotecznego Horizon.

W 1995 roku Biblioteka zakupiła sieciowy system ERL (Elektronic Reference Library) firmy Silver Platter z USA, a także niezbędny do jego funkcjonowania sprzęt (modemy, komputery). Udostępniał on bazy danych MEDLINE i EMBASE przy użyciu oprogramowania WinSpirs 4.01.

Pozyskane środki umożliwiły również wyposażenie w komputery wszystkie pracownie w poszczególnych Oddziałach. Pracownicy otrzymali bezpośredni dostęp do internetu i własne konta poczty elektronicznej. Zakupiono programy do tworzenia baz własnych (Expertus), jak również programy umożliwiające uczestnictwo we wspólnych przedsięwzięciach bibliotek medycznych (Prolib).

W Oddziale Informacji Naukowej powstało 11 stanowisk z dostępem do internetu przeznaczonych do samodzielnej obsługi przez czytelników. Stanowiska komputerowe były ogólnodostępne, a oferowane usługi (WWW, poczta elektroniczna, Telnet, FTP, grupy dyskusyjne) – bezpłatne. Pierwszeństwo w korzystaniu z internetu przysługiwało pracownikom i studentom naszej Uczelni, przy czym jedno stanowisko przeznaczone było wyłącznie dla pracowników.

W 1996 roku do sieci Biblioteki Głównej podłączono Bibliotekę Wydziału Farmacji, Instytut Chemii, Bibliotekę Instytutu Pediatrii, umożliwiając korzystanie z bazy Medline poza Biblioteką.

W kolejnych latach rozbudowywano akademicką sieć komputerową. W 1998 roku tzw. twarde łącze kablowe Biblioteki z siecią zastąpiono połączeniem światłowodowym z węzłem sieci LODMAN. Pozwoliło to na zwiększenie szybkości transmisji danych i przyłączenie do sieci uczelnianej kolejnych jednostek organizacyjnych.

Sieć komputerową Biblioteki obsługiwały 4 serwery:

- serwer SUN dla zintegrowanego systemu do obsługi bibliotek Horizon (system operacyjny Solaris 5.1)
- serwer dla sieciowego udostępniania bazy danych MEDLINE (system operacyjny Linux 7.0)

- serwer dla strony WWW i poczty elektronicznej – 1743 konta studenckie i pracownicze (system operacyjny Linux 7.2)
- serwer obsługujący bibliografię dorobku pracowników Uczelni (Windows 2000)

Ciągle unowocześniane serwery pracujące całą dobę, rozbudowana komputerowa sieć uczelniana (częściowo już światłowodowa) stworzyły możliwości efektywnych usług bibliotecznych tzn. szybkich i na odpowiednim poziomie.

Do opracowania zbiorów w naszej Bibliotece wykorzystuje się komputerowy zintegrowany system biblioteczny Horizon pozyskany dzięki grantowi AW Mellon Foundation przyznanemu Konsorcjum Łódzkich Bibliotek Naukowych. Oprogramowanie Horizon umożliwiło :

- automatyzację prac bibliotecznych związanych z gromadzeniem i udostępnianiem księgozbioru
- automatyczną rejestrację wypożyczeń – a więc usprawnienie obsługi czytelnika w wypożyczalni
- utworzenie i udostępnienie katalogu elektronicznego, a także udostępnienie w sieci internet centralnego katalogu poszczególnych bibliotek Konsorcjum
- zastosowano standardy umożliwiające wymianę informacji z innymi bibliotekami.

Prace nad wdrożeniem systemu, testowanie poszczególnych modułów trwały od roku 1995. Pod koniec 1997 roku możliwe było zautomatyzowane opracowanie druków zwartych według formatu USMARC. Wdrażanie poszczególnych modułów w systemie Horizon przebiegało w Bibliotece następująco:

Moduł katalogowy druków zwartych został uruchomiony w 1998 r. Wprowadzono do bazy 34737 rekordów bibliograficznych, 105 639 egzemplarzy. Od roku 2002 druki zwarte wprowadzane były wyłącznie do katalogu komputerowego z pominięciem kartkowego katalogu alfabetycznego i przedmiotowego. W katalogowaniu retrospektywnym uczestniczyli wszyscy bibliotekarze. Docelowo zakłada się likwidację katalogu kartkowego.

Moduł wypożyczanie – uruchomiony został w 1999 r. Zarejestrowano 7172 czytelników. Karta biblioteczna wyposażona w kod kreskowy pozwala na odszukanie czytelnika w bazie. Komputerowa ewidencja czytelników i wypożyczeń zdecydowanie uprościła i skróciła proces wypożyczeń i zwrotów, stworzyła także warunki kontroli i monitorowania w przypadku przekroczenia terminu zwrotu, poprawiła poziom obsługi czytelnika.

Moduł czasopism uruchomiono w 2000 r. Wprowadzono 1767 rekordów bibliograficznych czasopism (czasopisma z prenumeraty bieżącej – wszystkie, natomiast retrospektywne wprowadzano sukcesywnie). Przy każdym tytule obok zasobu określono dział, do którego został przyporządkowany dany tytuł.

Moduł gromadzenie uruchomiono w 2001 r. Pozwalał on na automatyczne drukowanie inwentarzy, prowadzenie akcesji i inwentarzy.

Do przeszukiwania katalogu elektronicznego przystosowano 4 stanowiska komputerowe, ponadto od stycznia 2000 r. można przeszukiwać centralny katalog zasobów poszczególnych bibliotek w sieci internet – WWW(Web PAC) .

Bazy danych, którymi dysponowała biblioteka udostępniane były on-line w sieci uczelnianej, bądź na trzech stanowiskach w Oddziale Informacji Naukowej specjalnie do tego przystosowanych.

W sieci uczelnianej dostępne były następujące bazy bibliograficzne: Medline Express (w systemie ERL), Embase, Polska Bibliografia Lekarska (1979–2003), Bibliografia publikacji pracowników Akademii Medycznej w Łodzi (1995–2002), Łódzka bibliografia regionalna XX wieku.

Ponadto, baza Medline Express udostępniana była pracownikom Uczelni poza siecią akademicką. Otrzymywali oni autoryzowany dostęp do bazy po uprzednim otwarciu na serwerze specjalnego konta użytkownika. Takich kont zostało założonych 400.

Baza Medline była najczęściej przeszukiwaną bazą (w 2002 roku logowano się w niej 7910 razy, liczba przeszukiwań – 642 111), obserwowaliśmy również wzrost poszukiwań w Polskiej Bibliografii Lekarskiej.

Obok wymienionych wcześniej baz bibliograficznych, w sieci dostępna była baza pełnotekstowa firmy EBSCO:

Academic Search Premier – wielodyscyplinarna baza zawierająca pełne teksty z około 4000 publikacji, a łącznie z tytułami czasopism, które zawierały tylko abstrakty – prawie 8 tysięcy tytułów. Około 1400 tytułów w bazie to czasopisma z nauk medycznych.

Health Source: Nursing/Academic Edition – pełne teksty z około 600 czasopism dotyczących pielęgniarstwa. Niektóre tytuły np. Nursing udostępniane są w pełnej wersji od 1975.

Przeszukiwanie w bazie może odbywać się nie tylko według tytułu czasopisma. Wbudowana wyszukiwarka pozwala na znalezienie literatury także według słów kluczowych. Do wyboru jest wyszukiwanie proste i złożone. Teksty są w formacie html lub pdf. Artykuły można wydrukować, skopiować na dyskietkę bądź przesłać pocztą elektroniczną.

Baza została wyposażona w link do Katalogu Centralnego Biblioteki Narodowej.

Bazy udostępniane wyłącznie na CD na stanowiskach lokalnych w Oddziale Informacji Naukowej to: Journal Citation Reports, Ulrich's Plus, Core Curriculum in Primary Care (bazy multimedialne), Bibliografia Zawartości Czasopism (1986–1999), Przewodnik Bibliograficzny (1980–1999).

Do przeszukiwania bazy Current Contents with Abstracts (Life Sciences, Clinical Medicine) przeznaczone było ddzielne stanowisko.

Dyżurujący w Oddziale Informacji Naukowej bibliotekarze udzielali porad w zakresie formułowania kryterium wyszukiwawczego, opracowywali zestawienia tematyczne, pomagali w wyborze najlepszej metody poszukiwań, zarówno w elektronicznych jak i tradycyjnych źródłach informacji, zapewniali pomoc w korzystaniu z internetu.

W 1998 roku powstała witryna internetowa Biblioteki (<http://www.bg.am.lodz.pl>). w języku polskim, angielskim, niemieckim i francuskim. Strona domowa biblioteki jest jej wizytówką w sieci. Oprócz funkcji informacyjnej pozwalającej zapoznać się z jej działalnością i zasobami jest też platformą udostępniającą bazy danych i czasopisma on-line w sieci uczelnianej. Dostęp do katalogu on-line z poziomu strony WWW biblioteki ułatwiał zdalne dotarcie do katalogu oraz umożliwiał szybkie przeglądanie księgozbioru i precyzyjne zlokalizowanie źródła w naszej Bibliotece bądź innych bibliotekach Konsorcjum (WWW WebPAC). Obok własnego katalogu elektronicznego Biblioteka zamieszczała linki do innych katalogów on-line w bibliotekach polskich (GBL, BN, CKCZ). Wykorzystywali je czytelnicy, bibliotekarze z wypożyczalni międzybibliotecznej i informacji naukowej. Dzięki temu użytkownik, który nie znalazł poszukiwanej pozycji w bibliotece macierzystej, miał możliwość zlokalizowania jej w innych bibliotekach krajowych.

Tworzona od 1995 roku w Bibliotece w programie Expertus elektroniczna wersja Bibliografii publikacji pracowników AM zawiera 20820 publikacji pracowników Uczelni. Stanowi ona nie tylko spis dorobku poszczególnych pracowników, ale jest też pomocą przy ocenach poszczególnych pracowników, jednostek, jak też całej uczelni. Dla potrzeb parametryzacji bibliografia staje się niezastąpioną bazą, dzięki której można układać zbiory danych według dowolnych kryteriów. Ujednoliconą formą opisów oraz przypisanie jednakowych parametrów daje możliwość obiektywnego podliczania uzyskiwanych wyników. Bibliografia jest podstawą wszelkich czynności bibliometrycznych, których efektem jest przedstawienie całokształtu prac Uczelni.

Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych w wersji elektronicznej umożliwiał wyszukanie dysertacji wg. nazwiska autora, promotora, daty zatwierdzenia bądź jednostki organizacyjnej Uczelni.

Powszechny dostęp do baz bibliograficznych powoduje wzrost zapotrzebowania na jak najszybsze dotarcie do pełnych materiałów źródłowych. Jednym ze sposobów zaspokojenia tych potrzeb było udostępnianie czasopism w wersji elektronicznej. Biblioteka Akademii Medycznej za pośrednictwem strony WWW (Czasopisma) umożliwiała dostęp do wersji pełnotekstowej :

- przy prenumeracie wersji drukowanej zagranicznych czasopism uaktywniono również wersję elektroniczną zaprenumerowanych tytułów (link do ABE-

Marketing). Na 307 tytułów czasopism 167 ma dostęp on-line (autoryzowany – dostęp z sieci uczelnianej), czasopisma te wyróżniono graficznie.

- za pośrednictwem wielobazowej platformy EBSCOHost – pełnotekstowa baza czasopism (dostęp autoryzowany, z sieci uczelnianej)
- serwis Free Medical Journals – 1340 medycznych czasopism zagranicznych (pełny tekst z dostępem on-line bez autoryzacji)
- Medical Journals – 93 tytuły czasopism zagranicznych w pełnej wersji (bez autoryzacji)

W bibliotecznym serwisie internetowym prezentowano też linki do większości bibliotek w kraju, dostawców literatury zagranicznej, wydawnictw, instytucji naukowych, testowych dostępów do baz bibliograficznych i pełnotekstowych. Istotna jest również funkcja informacyjna o świadczonych przez bibliotekę usługach:

- wykonywanie kserokopii z materiałów bibliecznych
- wykonywanie zestawień tematycznych z baz danych
- realizacja zamówień w ramach elektronicznych systemów dostarczania kopii dokumentów (doc@med).

Ważną zaletą strony domowej Biblioteki jest jej dostępność przez całą dobę.

Wraz z upowszechnieniem dostępu do baz bibliograficzno-katalogowych zwiększyło się zapotrzebowanie na usługi Wypożyczalni Międzybibliotecznej. Dysponując stałym, szybkim łączem internetowym, przeszkolonym personelem, specjalistycznym sprzętem (kopiarka cyfrowa z modułem skanującym), w styczniu 2002 roku w Bibliotece AM wprowadzono system doc@med. Jest to pierwszy polski system elektronicznego dostarczania dokumentów medycznych (EDD). Administrowany przez Bibliotekę Główną AM w Poznaniu pozwala na sprawdzanie danych katalogowych czasopism, automatyczną rejestrację i kierowanie zamówień do właściwych bibliotek, reklamacje i rejestrację wykonanych usług. Kopie zamówionych dokumentów przesyłane są na konto poczty elektronicznej zamawiającego w czasie nie przekraczającym 48 godzin (z pominięciem dni wolnych od pracy) w formacie PDF. System jest odpłatny i wymaga autoryzacji. W systemie doc@med zrealizowano 3001 zamówień w roku 2002. Po wprowadzeniu systemu obserwuje się dwukrotny wzrost wypożyczeń międzybibliotecznych.

Stosowano różne formy przysposobienia nowych użytkowników do korzystania z biblioteki i jej zbiorów. Jednym z nich było przysposobienie biblieczne dla studentów I roku wszystkich wydziałów Uczelni. Studenci zapoznawali się z regulaminem wypożyczalni, korzystania z internetu, jak również katalogami kartkowym i elektronicznym. Przysposobienie biblieczne to przede wszystkim działalność dydaktyczna i szkoleniowa Biblioteki. W ramach tej działalności prowadzone były od 3 lat wykłady i ćwiczenia z informacji naukowej dla słuchaczy studiów doktoranckich. Doktoranci poznawali różne formy opracowań i wydawnictw informacyjnych, zapoznawali się ze strategiami poszukiwań w bazach danych

(zarówno bibliograficznych jak i pełnotekstowych), uczyli się wyszukiwania wybranych informacji na stronach WWW.

Model współczesnej biblioteki medycznej zmieniał się dzięki wprowadzaniu nowoczesnych technologii. W latach 1992–2001 Biblioteka brała udział w programie fundacji EURO TRANS MED, która wykorzystując możliwości telewizji satelitarnej organizowała telekonferencje z udziałem międzynarodowych ekspertów z dziedziny medycyny. Tematy telekonferencji, które były odbierane w naszej Bibliotece są widoczne na stronie internetowej. Zostały one nagrane na kasety video (171 kaset). Biblioteka stawiała się instytucją nie tylko posiadającą określone zbiory, ale instytucją „umożliwiającą dostęp” bez względu na lokalizację informacji. Wymagania użytkowników bibliotek medycznych rosną wraz z rozwojem nauk biomedycznych. Potrzeba nieustającego dokształcania się wymaga szybkiego dostępu do bieżącej informacji.

Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Łodzi wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom ukierunkowana była na:

- dostarczanie większej ilości informacji na nośnikach elektronicznych
- umożliwianie dostępu elektronicznego do źródeł własnych i poza-bibliotecznych
- szkolenie użytkowników w procesie wyszukiwania, oceny i wykorzystania informacji
- doskonalenie oraz rozszerzenie funkcji strony WWW
- uczestnictwo we wspólnych przedsięwzięciach bibliotek
- modernizację sprzętu komputerowego

Mgr Krystyna Breker
Łódź – UM

**TRZYDZIEŚCI LAT INFORMACJI NAUKOWEJ
W WOJSKOWEJ AKADEMII MEDYCZNEJ IM. GEN. DYW.
PROF. BOLESŁAWA SZARECKIEGO W ŁODZI**

Ośrodek Informacji Naukowej i Bibliograficznej Biblioteki Głównej WAM w Łodzi to już historia.

W 1972 roku, podobnie jak w innych uczelniach naszego kraju, powołano w Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi oddział informacji naukowej jako odrębną komórkę podporządkowaną Głównej Bibliotece Wojskowo-Lekarskiej. Ośrodkowi Informacji Naukowej wyznaczono zaszczytne i ważne zadania pełnienia funkcji